

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא בתרא - דף קלה

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

נאמנות על הטענה שהיה יכול לטעון

מבואר בגמ' מעשה באדם שאמר שאשתו תהיה ראויה לכהן גדול, וכמבואר בראשונים שאין כוונתו לומר שבאמת תהיה ראויה לכהן גדול, שהרי כהן גדול אסור בלאמנה. ולכן יש שגרסו לכהן בלבד המותר באלמנה. אולם אף בזה תמחה הראשונים שהרי עיקר כוונת הגמ' שבא לומר שגירש אותה ומותר לשוק ואינה צריכה יבום. ויש שביארו שהתכוון לומר שחזרת לתרומת בית אביה. ועיין בדברי הרשב"ם תוס' ועוד בראשונים. עכ"פ אמר רבא, היות ואמר רבי חיאי בר אבא שנאמן בעל לומר גרשתי את אשתי, במיגו שהיה נותן לה גט עתה. א"כ אף אותו אדם יכל לתת לה עתה גט ולהתירה לשוק, לכן נאמן לומר שפטורה מן הייבום. אמר אביי, אולם אמר רב יצחק בר יוסף בשם ר' יוחנן שבעל לא נאמן לומר גרשתי את אשתי ולפטורה מן הייבום. וכו'.

עתה יש לדון ולברר, בעיקרו של המיגו, בעל שאמר שאשתו פטורה מן הייבום מחמת שיש לו בנים וכו', מבואר בגמ' לעיל בדברי רב יוסף שנאמן משום שיש לו מיגו שהיה יכול לגרש את אשתו ולפטור אותה מן הייבום, א"כ דין הוא שנאמן לו שיש לו בנים ופטורה מן הייבום.

וכבר הארכנו כמה פעמים בעניינו של מיגו והגדרותיו השונות, אך בסוגיית שלנו יש מקור לשרש הענין במיגו, האם יש כאן רק נאמנות חיצונית גרידא, או שבאמת בית הדין שומעים במיגו טענה, כלומר יש לו נאמנות ע"י טענה שכלפי האמת לא טען אותה, אלא אם היה שקרן היה טוען אותה וברור שהיינו מקבלים את טענתו, האם ב"ד מתייחסים לאותה טענה שכביכול טען, או שרק האמינו לו מחמת שהיה יכול לטעון.

והנפק"מ גדולה מאוד, אלמנה מותרת לכהן הדיוט. גרשה לא. אותו אדם שמת ואמר שאשתו פטורה מן הייבום כיון שיש לו בנים. אם היה פטורה מן הייבום מחמת מה שטען שיש לו בנים, הרי היא אלמנה ומותרת לכהונה. אולם אמר רב יוסף שישוד הנאמנות של הבעל מחמת שיש לו מיגו שהיה יכול לגרשה, היא המיגו זה נאמנות גרידא, אמת הוא נאמן ועתה היא אלמנה. אולם לצד שבי"ד מתייחסים כביכול באמת טען שגירשה וכו', היום היא גרשה!!! ותהיה אסורה לכהונה.

והנה הנידון הנ"ל תלוי במחלוקת רשב"ם תוס' לפנינו. ונצטט את דבריהם. הרשב"ם (ד"ה חזיית) כאשר מבאר את הנידון בגמ' של אותו אדם ששאלוהו לפני מותו למי תהיה אשתך ראויה ואמר לכהן גדול, כתב הרשב"ם וז"ל "לאו דוקא אלא שמותרת לכל אדם ואינה זקוקה ליבום ומיהו לכהנא אסירא דהא ע"י מגו דבעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן מהמינין כדמפרש ואזיל". עכ"ל. דבר ברור בדברי הרשב"ם שהיות ואנו מאמינים לו ע"י מיגו, ובאותו מיגו לו היה טוען את הטענה שבמיגו לו הייתה אשתו מותרת לכהונה, אף עתה שאנו שומעים את דבריו שאינה בחיוב יבום, אנו חוששים לטענת המיגו שהיא אסורה לכהונה.

אך בתוס' לעיל על שורש דברי רב יוסף, שאמר אדם שיש לו בנים לפטור את אשתו מן הייבום, ונאמנותו מבוססת על המיגו, כתבו תוס' (ד"ה הואיל) "אע"ג דהאי מגו לא חשיבא שאם היה מגרשה היה פוסלה מן הכהונה והשתא שאומר זה בני לא פסיל לה מ"מ חשיב מגו לפטרה מיבם" עכ"ל. מבואר ברור בדברי התוס' שאמנם יש כאן מיגו ויש נאמנות, אולם הנאמנות היא מחמת שיש לו נאמנות בטענה שטען שיש לו בנים, הוא שואב את נאמנותו מחמת שבי"ד רואים לפנינו אדם שאינו משקר כי אם היה משקר כבר יכל לטעון טענות אחרות. אולם לא מתייחסים לטענה האחרת שהיה יכול לטעון, והיה פוסל את אשתו מהכהונה.

ובאמת דנו רבותינו ראשי הישיבות (בקובץ שיעורים, הגרש"ש הגרש"ר ועוד) מה יסוד המיגו האם הוא בגדרי נאמנות "מה לי לשקר" ותו לא, הטוען נאמן כי אם היה שקרן היה טוען דבר אחר. או שיש לו "כח נאמנות" כביכול אנו מאמינים לו על מה שלא טען, כי היה יכול לטעון זה חזיון לדברי.

בגמ' לעיל (ע, א) שאל רב עמרם את רב חסדא, הפקיד אצל חברו בשטר ואמר לו החזרתי לך וכו', נאמן בשבועה. ודברי הסוגיא צריכים תלמוד רב, אם היה טוען החזרתי אין כאן חיוב שבועה. אם טוען נאנס מתחייב בשבועה, ומבואר בסוגיא שנאמן בטענת החזרתי במיגו של נאנס ונשבע ע"י. הרי לא טען נאנסו מדוע שישבע, זה רק טענת המיגו, מהיגו נולדה כאן שבועה. אמנם תוס' שם (ע, ב) ביארו שהשבועה היא מדרבנן, אך רוב הראשונים חולקים על התוס' וסוברים ששבועה זו היא שבועה חמורה. נראה מכאן (בפשוטו ויש לדון בהרחבה) שבי"ד שומעים אף את טענתו שבמיגו ודנים בה, זה לא רק נאמנות גרידא שאם היה שקרן היה טוען טענה יותר מועילה, זה טענה בעצם שיש לה התייחסות הלכתית. מהסוגיא שלנו הוכיח הקצה"ח (קמו, יא) כשם שכתבנו מדברי הרשב"ם שעצם הטענה של המיגו היא ממשית. (אמנם גדולי האחרונים תמחו על דברי הקצה"ח. ואכמ"ל, ע"י קוב"ש ח"ב, ג, יג. בשיעורי הגרש"ר בגיטין בשו"ת אור המאיר; ו"ע בשלטי גיבורים סא, ב מדפ"ר, ושם בתוס' ד"ה הואיל)

ולאחר כל האריכות שכבר התבאר בדיני המיגו ובהלכותיו כפי סברותיו וטעניו

בכל סוגיא והעולה בקצרה משיעורי ראשי הישיבות, אין מקום לומר שנאמנות המיגו מתבססת רק על הסברא של "מה לי לשקר", וכן לומר שיש כאן "כח טענה" בלבד. בכמה וכמה סוגיות נמצאו את לשון הש"ס "מה לי לשקר", ולומר רק "מה לי לשקר" לא שייך שהרי מצאנו שבי"ד טוענים ליתומים ואומרים מיגו בטענותיהם, ומה השייכות שלהם בנאמנות "מה לי לשקר", רק אם נבאר שיש כאן כח טענה יובן מה שעושים טענין ליתמי.

שורש הדברים כאשר בי"ד דנים בדין שבא לפנייהם מתייחסים לכל הטענה שבאה בתביעה. וכאשר טוען האדם טענה שיש בה מיגו, כדי לשמוע את טענתו ולקבלה צריכים לבדוק דבר ראשון האם הוא נאמן בדבר זה, או לא. כאשר יש לצדד שהוא דובר אמת מחמת שאם היה שקרן היה טוען טענה אחרת, בי"ד שומעים ומבררים מה הכח שלו במה שטוען, מהי זכות החזקתו בחפץ, ומהי הסיבה שיש לו כח לטעון. ולכך שני הדברים אמת, גם עמם הנאמנות, וגם שורש הטענה.

שאלו אדם שהלך למות, **למי אשתך תהיה ראויה, אמר** לכהן גדול (נחלקו הראשונים האם מרשים "גדול"). **אמר רבא, היות ואמר רבי חיאי בר אבא** שנאמן בעל לומר גרשתי את אשתי, במיגו שהיה נותן לה גט עתה. **א"כ** אף אותו אדם יכל לתת לה עתה גט ולהתירה לשוק, לכן נאמן לומר שפטורה מן הייבום. **אמר אביי**, אולם אמר רב יצחק בר יוסף בשם ר' יוחנן שבעל לא נאמן לומר גרשתי את אשתי ולפטורה מן הייבום. **אמר לו רבא**, והרי כבר העמידו שלא נאמן כאשר מעיד על נפיק"ם למפרע, אולם על להבא כן נאמן. **אמר לו אביי**, וכי משום שתרצו נסמוך ע"ד הלכה. **ואמר רבא לרב נתן בר אמי** נחוש לדברי רב יצחק בשם ר' יוחנן שאין הבעל נאמן.

הוחזק אדם שאין לו אחים, ובשעת מיתה אמר שאין לו אחים וא"כ אין לחוש שמא אשתו צריכה יבום או חליצה. **אמר רב יוסף** למה נחשוש, הרי מוחזקים אנו שאין לו אחים, **ועוד אמר** לפני מותו שאין לו אחים. **אמר לו אביי**, הרי יש קול בעיר שיש עדים במדינת הים שידעו שלאותו מת יש אחים. **אמר לו רב יוסף** כרגע אין כאן עדים ואין לחוש. **וזה הדין שאמר רבי חנינא** וכי אם יש עדים בצפוננו של עולם שאשה מסוימת אסורה נחשוש לכך. **אמר אביי**, שם הנידון לגבי שבועה שחכמים ראו צורך להקל בניהן שלה, אולם מדוע נקל באשת איש לשוק (מדובר באיסור לאו של יבמה לשוק ששורשו איסור חזק של אשת איש. לאור דברי הרשב"ם ועוד). **ואמר רבא לרב אמי** צריך לחוש לקול שיש עדים במדינת הים.

למדנו במשנה שאם אומר "זה אחי" נאמן. **ואומרת הגמ'** אם שאר האחים מסכימים שהספק הוא אח שלהם, מדוע אינו נוטל חלק עמהם. **ואם אמרו** שאין הוא אח שלהם, מדוע נוטלים חלק כאשר נפלו לו נכסים ממקום אחר. **אלא** הם אומרים שאינם יודעים. **אמר רבא** א"כ למדנו מהסוגיא שאם אמר אדם לחברו אתה חיוב לי מנה, והנתבע אומר שאינו יודע, יהיה טורח. **כדרך שאמרו** שהאחים לא יודעים ואינם חייבים לתת מחלקם בירושה. **אביי אמר**, אין להוכיח לנידון של מנה לי בידך, היות והנידון באח מסופק דומה לתובע את חברו מנה עבור משהו אחר, שיכול הנתבע לומר איני מכירך ואיני דן איתך. **וכך הדין במשנה אומרים לאח** שאומר שזה אחי, שאם הדין עמו אלא עם המסופק.

אם מת הספק יחזרו הנכסים למקומם, היינו למי שנתן לו. הסתפק רבא, מה הדין אם השיביו הנכסים מעצמם. **ומבארת הגמ'**, ששבח שהשיביו הספק בעצמו, זה כנכסים שנפלו לו ממקום אחר שכולם חולקים זהה. **אולם לגבי** השבח ששבח בעצמו כגון קרקע שנעשית משובחת וכו', נשארו בספק.

אדם שמת ומצאו שטר צוואת שכיב מרע שנותן את נכסיו, אין בו ממשות כיון שהתכוון לזכות בשטר וכיון שלא הגיע השטר ליעדו, לא זוכה המקבל. **אם זיכה נכסים** לאחר למרות שלא הגיע השטר ליד הזוכה, זכה בנכסים ואין הבדל אם הזוכה הוא יורש מבחינה הלכתית או לא.

מבארת הגמ', "דייתקי" הכוונה שטר שכתוב בו שאם ימות הנותן מה שכתוב כאן יחול. **"שטר מתנה"** כתוב בו מהיום ולאחר מיתה, **וביאיר אביי**, ששטר מתנה שחל זה באופן שכתוב בו "מעכשיו ולאחר מיתה". ושטר מתנה שהוא כמתנת שכיב מרע שחל רק לאחר מיתה שכתוב בו "מהיום ולאחר מיתה".

ישב רבה בר ר"ה באכסדרא בבית מדרשו של רב ואמר בשם ר' יוחנן, שכיב מרע שאמר כתבו ותנו מנה לפלוני, ומת. לא נותנים לפלוני שהרי התכוון לתת לו בשטר, ואין שטר לאחר מיתתו. **אמר ר"ה**, הזהרו בהלכה זו שכן ההלכה. **אמר רב שזבי** ר"ה אמר את ההלכה, ור"י אמר שיהזרו בהלכה. **ומכריח רב"ז**, כדברי רב שזבי ר"ה אמר תלמידו של ר' יוחנן, ומוגן שר"י הסכים לדבריו והזיקם. **ולא מסתבר** שרב שזבי הוצרך להסכים לרבו. **ועוד, של רבין בשם רבי אבהו**, ששלח ר"ה לבלב בשם רב, שלא יתנו למקבל כיון שהתכוון לתת לו בשטר. ורבי יוחנן אמר "תיבדק". **מבארת הגמ'**, **רב דימי אמר** ב' הלכות, **א**, שטר שני של שכיב מרע מבטל את השטר הראשון. **ב**, שכיב מרע שכתב ומת, בודקים האם רצה לתת לו בכל מקרה, וכתב רק כדי לחזק דבריו. או שהתכוון להקנות בשטר.

שאלו ר"ה אבא בר ממל, אם כתב בריא שטר, ומת. אין כתובים שהרי ברור שאין שטר לאחר מיתה והתכוון להקנות בשטר בלבד. **ומבואר** ששכיב מרע באופן זה יכתבו ויתנו לאותו פלוני את מתנתו. **תירץ רבי אבא בר ממל**, שמדובר שהתכוון הנותן לייפות את כוחו בשטר, ובברייתא זאת זכה חיי שאינו יכול להקנות בדיבור. **מבארת הגמ'**, שחזיק דבריו ופיטו כוחו זה כדברי רב חסדא שאמר שאם השכיב מרע להוסיף בשטר קנין וכוד', בודאי זיכה בע"פ והשטר רק לחזק דבריו, שהרי אין צורך בקנין כלל. **ואמר רב יהודה בשם שמואל, וכן רבא בשם ר"ה**, שאם אמר תנו וכתבו, נותנים שבא לחזק דבריו.